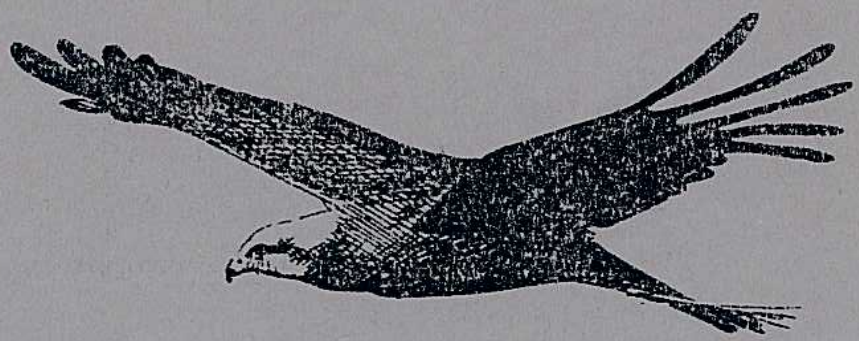
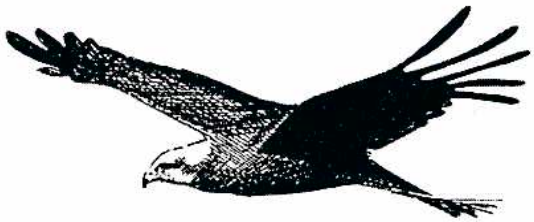
Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 2001

Uitgave: Roofvogelwerkgroep Zeeland & Vogelbescherming regio Delta/West Brabant

Druk: Provincie Zeeland

Inhoud

Voorwoord	1
Roofvogelbroedonderzoek 2001	3
Uit 't veld	11
Terugmeldingen van geringde nestjonge roofvogels	13
Medewerkers	16

Voorwoord

Henk Castelijns

Oene, wie had er tot maart 2001 ooit van gehoord. Voor de meeste van ons stond het tot die tijd voor 'stommen ezel'. Inmiddels weten we wel beter en weten we ook wat mkz-crisis betekent: dieren afmaken, natuurgebieden afsluiten, broodjes kaas aan de grens inleveren en grensovergangen blokkeren. Niks mocht er nog in het voorjaar van 2001. Zelfs binnen de vogelwerkgroepen meenden men elkaar op zijn verantwoordelijkheid te moeten wijzen met als gevolg dat door sommigen zonder morren van geplande inventarisaties werd afgezien. Gelukkig hielden de Zeeuwse roofvogelaars het hoofd koel en trokken ze er toch op uit en ontmoetten ze buiten over het algemeen mensen die ook het hoofd koel hielden en, zij het met een omweg, controles van roofvogelnesten op hun grond of erf toestonden. Dit alles resulterend in alweer het zevende jaarverslag van de roofvogelwerkgroep Zeeland waaruit wederom zal blijken dat het goed gaat met de roofvogels en het roofvogelonderzoek in Zeeland. Jaarlijks neemt het aantal broedende roofvogels in Zeeland nog wat toe en de provincie behoort inmiddels tot de best onderzochte van Nederland. Een ware prestatie met zo'n relatief kleine groep mensen en daarom een vette pluim voor een ieder die de moeite nam gegevens in te sturen.

Is er dan niets meer te wensen? Jazeker, de nadruk in dit jaarverslag ligt wel erg op het broedvoorkomen. Hopelijk gaat daar de komende jaren verandering in komen. Daarom gaan we vanaf 1 november 2001 (met terugwerkende kracht dus!!) waarnemingen van schaarse roofvogels in Zeeland bijhouden en er ook regelmatig in de jaarverslagen over publiceren. Gerald Rozemeijer gaat daar voor zorgen. Nu de benodigde waarnemingen nog. Boven de Westerschelde gaat Gerald de waarnemers achter de vodden zitten en daar beneden doe ik dat. Heb je er een hekel aan achter de vodden gezeten te worden, stuur dan waarnemingen van Visarend, Zeearend, Zwarte Wouw, Rode Wouw, Grauwe Kiekendief, Smelleken, Slechtvalk, Wespendief, Ruigpootbuizerd en nog zeldzamere soorten voortaan tijdig door aan Gerald of mij. Vermeld soort, datum, waarnemer(s), plaats (kreek, polder, o.i.d.), atlasblok, kilometerblok en zo mogelijk bijzonderheden als geslacht en kleed. Om dubbelwerk te voorkomen, zullen voor waarnemingen gedaan tijdens kusttellingen die door RIKZ worden georganiseerd (ook de Saeftinghetellingen behoren daartoe) en trektellingen bij Breskens de betreffende coördinatoren worden benaderd. Als je tijdens die activiteiten schaarse rovers waarneemt, hoef je die dus niet apart door te geven.

Door een storing aan mijn pc verscheen er vorig jaar een jaarverslag zonder voorwoord. Daarom was er toen geen aandacht voor een toch wel bijzonder moment. De uitreiking van een wisselbeker en een fles Chimay om die beker mee te vullen aan Niels de Schipper die de eerste Zeeuwse Boomvalkeieren in een nest zag liggen. Omdat hij het nest tezamen met Gerald Rozemeijer opspoorde, werd die ook maar van een fles voorzien. Wie neemt de beker over, oftewel wie bewijst er het broeden van een nieuwe roofvogelsoort voor Zeeland. Het spreekt voor zich dat de beker alleen uitgereikt wordt aan een roofvogelaar die alle voorzorgsmaatregelen om verstoring te voorkomen in acht neemt. Trek er op uit en bevestig dat broedgeval van die Havik op Beveland of op Walcheren. Of waarom eigenlijk niet in Zeeuws-Vlaanderen, waar al eens eerder een grensoverschrijdend territorium van deze soort was.

Philippine 18 april 2002

Roofvogelbroedonderzoek 2001

Henk Castelijns

Werkwijze

Sinds 1995 worden in Zeeland resultaten van broedende en territoriumhoudende roofvogels systematisch verzameld. De eerste twee onderzoeksjaren was er geen deugdelijke instructie voorhanden. In februari 1997 verscheen de 'Handleiding veldonderzoek roofvogels' (Bijlsma 1997). Hoewel niet alle waarnemers van de inhoud van deze handleiding op de hoogte zijn, worden de door hen verzamelde waarnemingen wel aan de in de handleiding genoemde criteria getoetst.

Bij broedvogelonderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen een nestvondst en een territorium. Bij een nestvondst gaat het om een zeker broedgeval en bij een territorium om een paar dat gedurende enige tijd aanwezig is in een geschikt broedgebied, maar waarvan broeden niet is bewezen, omdat het nest niet werd gezocht (meestal) of gevonden (soms). Bij de Bruine Kiekendief worden in dit verslag nestbouw, landingen met prooi op het (niet zichtbare) nest en uitvliegende jongen als nestvondst aangemerkt.

De regiocoördinator verzamelt voor de deelgebieden in zijn regio alle waarnemingen van territoria en nestvondsten van roofvogels en tekent ze in op een topografische kaart of legt ze met Amersfoort-coördinaten (op ten minste één kilometer nauwkeurig) vast op een lijst. De gegevens worden daarna naar de provinciale coördinator gestuurd. Alle waarnemingen van territoria en nestvondsten worden gebruikt voor het maken van een populatieschatting. Gegevens zoals nest aanwezig, nest gelukt, biotoop en dergelijke die niet op een nestkaart worden ingeleverd, worden alleen provinciaal gerapporteerd. Als de bevindingen tijdens nestbezoeken op een SOVON-nestkaart worden genoteerd worden de resultaten zowel landelijk (door SOVON/WRN) als provinciaal gerapporteerd.

Het broedsucces is berekend met behulp van het aantal uitgevlogen jongen per geslaagd broedgeval. Er zijn alleen resultaten gebruikt van nesten waar daadwerkelijk in werd gekeken of van nesten waarbij het aantal jongen werd bepaald door langdurige observatie.

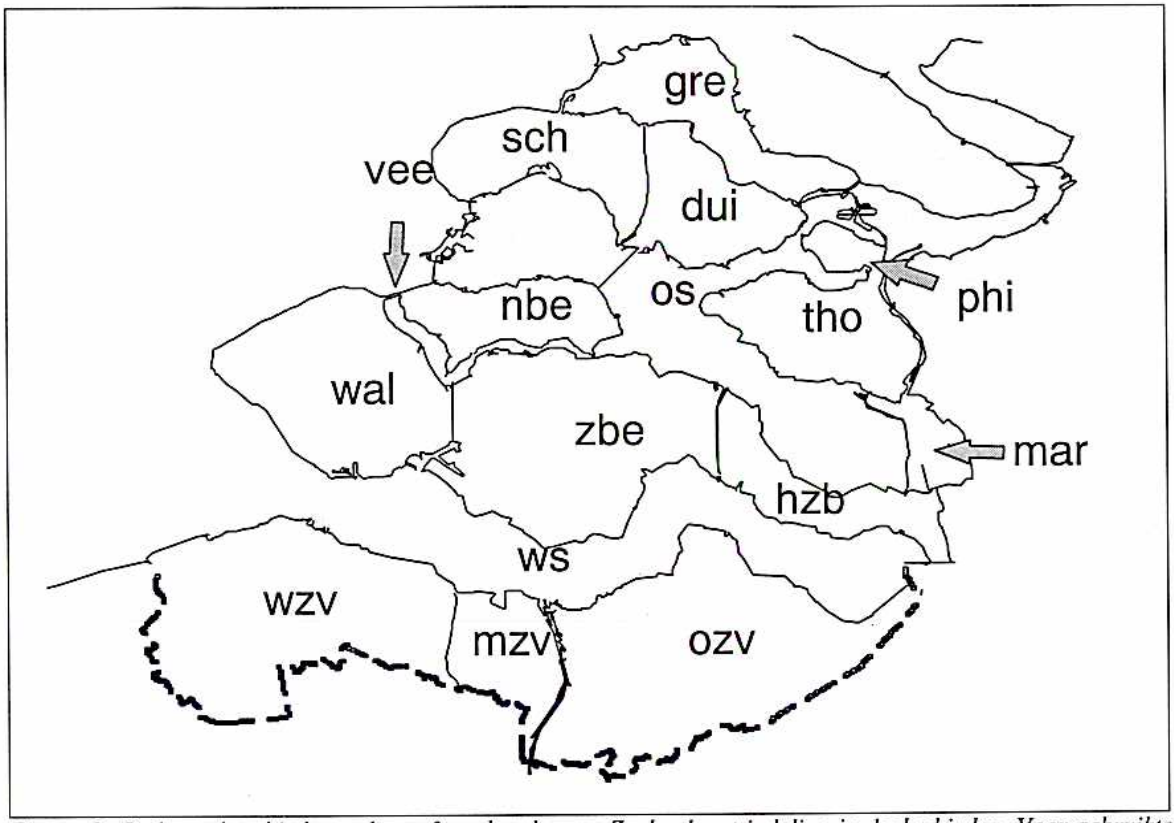
Het onderzoek naar broedende roofvogels in Zeeland is niet gebiedsdekkend. Vandaar dat behalve het aantal opgespoorde broedparen ook aantalschattingen worden gegeven. Bij de schattingen wordt voor alle soorten met uitzondering van de Boomvalk gebruik gemaakt van het gegeven dat een eenmaal ingenomen territorium vaak jaren achtereen bezet is. Vanwege nagekomen gegevens, kunnen de aantallen nestvondsten en territoria voor de jaren 1995-2000 in dit verslag verschillen ten opzichte van eerder gepubliceerde aantallen.

Het Zeeuwse landschap

Het onderzoeksgebied van de Roofvogelwerkgroep Zeeland beslaat de gehele provincie Zeeland inclusief de voormalige buitendijkse delen van de Grevelingen en het Markiezaat die voor een deel buiten de provincie liggen. Het gebied is 311.700 ha groot waarvan 181.700 ha land, de rest is water. In verband met roofvogelonderzoek is het opgesplitst in een aantal deelgebieden (figuur 1).

De kusten van Walcheren, Schouwen en West Zeeuws-Vlaanderen hebben duinen, de rest is polderland. In 1998 werd hiervan 79% agrarisch gebruikt en was er 2.500 ha bos (1,4 %) en 8.700 ha natuurgebied (4,8 %). Bij het agrarisch gebruik gaat het om 12% grasland en 81% akkerland (website Provincie Zeeland). De belangrijkste akkergewassen zijn (winter)granen, suikerbieten, aardappels, uien, graszaad en in toenemende mate maïs. De akkerbouwgebieden op Schouwen, Duiveland, Noord-Beveland, Sint Philipsland en in delen van Oost en West Zeeuws-Vlaanderen zijn grootschalig. De rest is relatief kleinschalig met polders die vaak maar enkele honderden hectaren groot zijn. De dijken eromheen zijn meestal nog intact en veelal op Tholen, Zuid-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen met bomen (vooral populieren) beplant. Ze bieden nestgelegenheid aan Buizerd en,

omdat ze zelf geen nest bouwen na tussenkomst van de Zwarte Kraai, aan Torenvalk en Boomvalk. Veel meer dan de helft van de Torenvalken broedt echter in nestkasten en in nissen van gebouwen. De dichtheid aan nestkasten is het hoogst op plaatsen met (laagstam)boomgaarden. Deze zijn vooral te vinden op Tholen, Walcheren, Zuid-Beveland en in Zeeuws-Vlaanderen.

Figuur 1: Onderzoeksgebied van de roofvogelwerkgroep Zeeland met indeling in deelgebieden. Voor gebruikte afkortingen zie bijlage 1.

Vooral in Zeeuws-Vlaanderen en op Zuid-Beveland maar ook wel elders zijn er door riet omzoomde kreken (ingedijkte getijden- en doorbraakgeulen). De rietvelden bieden nestgelegenheid aan de Bruine Kiekendief die hiervoor een sterke voorkeur heeft, maar ook wel in andere (mans)hoge vegetatie broedt.

Tengevolge van de Deltawerken zijn sinds het begin van de jaren zestig grote oppervlakken buitendijks gebied van het getij afgesloten, achtereenvolgens het Veerse Meer, het Rammegors, het Markiezaat en de Krammer (met onder andere de Slikken van de Heen). Voor doortrekkende en overwinterende watervogels en steltlopers gingen hierdoor grote oppervlakken foerageergebied verloren, maar voor roofvogels bood het nieuwe vestigingsmogelijkheden. De na afsluiting voor goed droogvallende gronden zijn namelijk niet in cultuur gebracht, maar worden als natuurgebied beheerd. Doordat ze begroeid raakten met riet en andere overjarige vegetatie ontstond er nestgelegenheid voor de Bruine Kiekendief. Op natte plaatsen is dat zo gebleven, maar op droge plaatsen ging de ontwikkeling verder en ontstond door opslag van struiken en bomen broedgelegenheid voor boombroedende roofvogels. Op grote delen van het voormalige buitendijkse gebied wordt door begrazing de ontwikkeling van bos tegen gegaan.

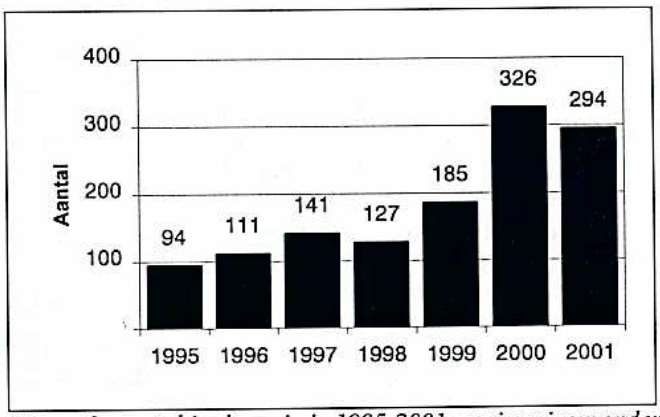
Aan de randen van de getijdengebieden zijn er schorren die wat betreft roofvogels alleen broedgelegenheid bieden aan de op de grond broedende Bruine Kiekendief. Het gaat aan de Ooster- en de Westerschelde respectievelijk om 190 en 2.700 ha.

Het weer

De winter van 2000/01 was zoals de meeste winters sinds het eind van de jaren tachtig zacht en nat.. In maart en april bleef het nat, maar was de temperatuur vrijwel normaal. Mei was droog zonnig en warm. Ook juni en juli waren zonnig en warm. De hoeveelheid neerslag in die maanden was normaal, maar viel helaas op het verkeerde moment. Vijf van de acht weekeinden verregende goeddeels. Hierdoor konden geplande nestbezoeken niet doorgaan en moesten naar een later tijdstip worden uitgesteld.

Resultaten

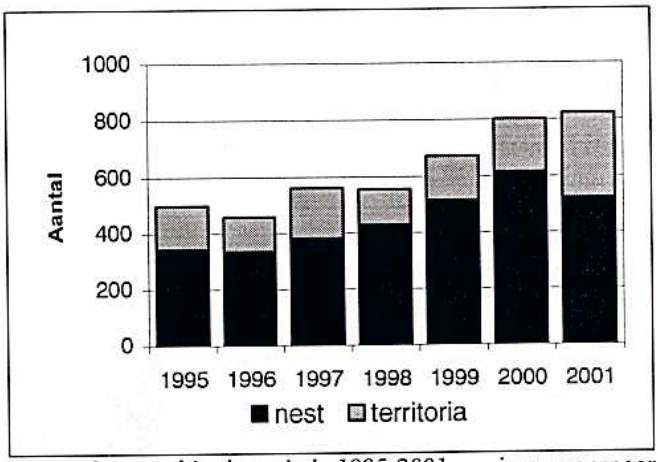
Evenals vorig jaar waren het Veerse Meer, Noord, Zuid en de Hals van Zuid-Beveland en het Midden van Zeeuws-Vlaanderen de best onderzochte deelgebieden. Redelijk goed onderzocht werden het Markiezaat, Tholen, Walcheren, Oost Zeeuws-Vlaanderen, en de Wester en Oosterschelde. Matig onderzocht waren Schouwen, Duiveland en West Zeeuws-Vlaanderen. Hoewel wat betreft de Bruine Kiekendief in beide gebieden de score redelijk lijkt. Onvoldoende onderzochte deelgebieden waren de Grevelingen en Sint Philipsland. Wat betreft de Grevelingen zit voor 2002 een integraal onderzoek in de planning, maar wie neemt Sint Philipsland eens een keer goed onderhanden. Daar heeft nog nooit iemand serieus rondgekeken.

Figuur 2: aantal in de periode 1995-2001 per jaar ingezonden nestkaarten met daarop resultaten van in Zeeland broedende roofvogels.

Al met al was de onderzoeksinspanning in 2001 vrijwel identiek aan het jaar daarvoor. En dat was al een heel bevredigend niveau. In totaal werden 294 nestkaarten ingestuurd 822 broedparen opgespoord waarvan bij 520 het paren ook het nest (figuren 2 en 3).

In bijlage 1 wordt per deelgebied het aantal in 2001 gevonden nesten, het aantal opgespoorde territoria en een aantalschatting gegeven. Wederom zijn de schattingen door beter inzicht wat bijgesteld. In bijlage 2 wordt voor de periode 1995-2001 per soort een overzicht gegeven van het aantal ingezonden nestkaarten, de start van de eileg, het aantal eieren, het broedsucces en het aantal uitgevlogen en geringde jongen.

Figuur 3: aantal in de periode 1995-2001 per jaar opgespoorde roofvogelbroedparen in Zeeland.

Buizerd *Buteo buteo*

In 2001 werden 104 territoria van de Buizerd opgespoord, waarvan in 75 gevallen ook het nest werd gevonden. In het gehele onderzoeksgebied waren in 2001 naar schatting 125-160 broedparen aanwezig.

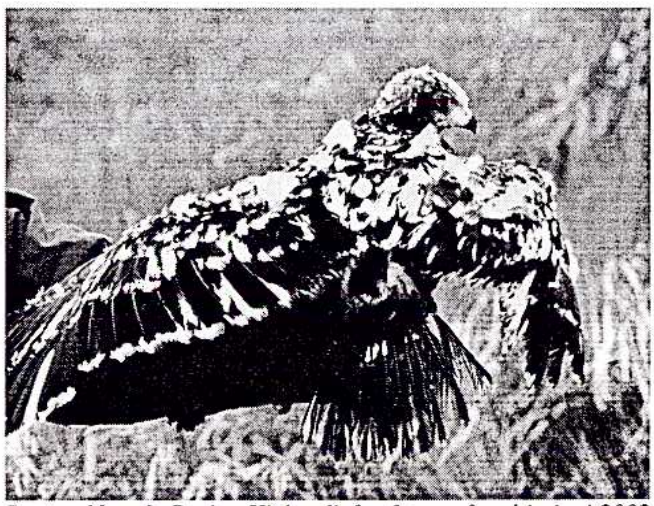
De start van de eileg was met 7 april gemiddeld, maar de vroegste en laatste startdatums waren met 18 maart en 29 april allebei nieuwe uitersten. Het gemiddeld aantal eieren was met 2,2 (s=0,72 n=11) lager dan de jaren daarvoor. Vanwege het geringe aantal tot nu toe gecontroleerde Buizerdnesten kan hieraan weinig waarde worden gehecht. Het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen was met 1,9 (s=0,74, n=42) normaal. In 2001 werd een recordaantal van 39 jongen geringd. Het was meer dan een verdubbeling van het totaal dat in de periode vanaf 1995 werd geringd. Tot nu toe was er maar één terugmelding (Rozemeijer 2002).

Drielegsel van Buizerd gefotografeerd in het voormalig Fort Ferdinandus op 14 april 2002 door Alex de Smet. Het nest zat op 20 meter hoogte. Boomschors in de nestkom en groene takken op de rand van het nest zorgen er voor dat parasieten in het nest niet de overhand krijgen.

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

In 2001 werden 273 broedparen vastgesteld waarvan in 225 gevallen sprake was van een nest (zie methode). Het aantal broedparen wordt geschat op 305-350. Wederom is de schatting wat hoger dan het jaar daarvoor. Niet omdat het aantal is toegenomen, maar omdat in de deelgebieden Zuid en Hals van Zuid Beveland intensiever naar Bruine Kiekendieven werd gezocht. Als dat ook in andere gebieden zou gebeuren, zou mogelijk blijken dat de aantalschatting nog te laag is. Het vaststellen van het juiste aantal broedparen van deze soort valt namelijk niet mee. Maar al te vaak is gebleken dat op plaatsen met meerdere paren Bruine Kiekendieven het aantal eerder onder- dan overschat wordt. Dit komt omdat foeragerende Bruine Kiekendieven zich kilometers ver van het nest op kunnen houden en als een waarnemer niet langdurig bij het nest post hij snel geneigd is aan te nemen dat er maar één enkel paar broedt in plaats van meerdere. Daarbij komt dat Bruine Kiekendieven zich vestigen gedurende een periode van twee maanden. Bij de vogels die vanaf eind april in mei met de nestbouw starten, gaat het vaak om paren waarvan tenminste één van beide onvolwassen is. Bij dergelijke paren gaat het relatief vaak mis. Ze bouwen een nest leggen daar niet eens altijd eieren in en als ze dat wel doen verlaten ze die

Bont gekleurde Bruine Kiekendief gefotografeerd in juni 2002 op het Schor Ouden Doel (Verdronken Land van Saeftinghe) door Jean Maebe.

nogal eens of 'laten' de eieren prederen. Als in die periode de waarnemer niet bij het nest geweest is, of langdurig bij de broedplaats heeft gepost, mist hij een broedpaar. Het omgekeerde kan overigens ook het geval zijn. Bruine Kiekendieven die boven graanvelden worden gezien en daar landen, worden wel eens als broedvogel opgegeven. Het komt voor maar is in Zeeland betrekkelijk zeldzaam. Zelf heb ik het nog nooit meegemaakt. Daarom, als iemand met zo'n broedgeval op de proppen komt, wordt verwacht dat hij/zij het goed documenteert.

In de periode 1998-2000 broedde in Nederland 1300-1450 paar Bruine Kiekendieven (Castelijns in prep.). Dat betekent dat Zeeland een kwart van de Nederlandse populatie herbergt. Of dat in de toekomst blijft, is maar de vraag. In andere gebieden zoals het Lauwersmeer trad onder andere door vestiging van de Vos een sterke daling van het aantal broedparen op (Altenburg et al 1987, Dijkstra et al 1997). Ook in Zeeland rukt de Vos op. Voor alle duidelijkheid, dit is geen pleidooi om Vossen te bejagen!

De gemiddelde start van de eileg was nog nooit zo vroeg: 16 april tegen 19-24 april in eerdere jaren. Er was ook een recordvroeg paar: in de Nol bij Hoek (mzv) werd 29 maart het eerste ei gelegd. De nestbouw van dat paar startte op 16 maart (Ab Klaassen & Henk Castelijns). In 2001 was een kwart van de Bruine Kiekendieven op 10 april reeds met de eileg gestart. Dat betekent dat het heel wel mogelijk is dat tijdens het schudden van Grauwe Ganzeneieren in rietvelden, waarvoor wildbeheerseenheden in Zeeuws-Vlaanderen en op Noord-Beveland een vergunning hebben tot 26 maart, nestelende Bruine Kiekendieven worden verstoord. Tot en met 1999 was de uiterste datum waarop mocht worden geschud 15 maart. De Bruine Kiekendief wordt in het begin van de nestfase beschouwd als een makkelijk te verstoren soort (Cramp & Simmons 1980, Bijlsma 1997). Het oprekken van de schudperiode is vanuit bescherming van de Bruine Kiekendief niet gewenst. Voor de critici, de Roofvogelwerkgroep Zeeland heeft afgesproken Bruine Kiekendieven niet te controleren voordat vaststaat dat de vogel al enige tijd broedt. Bovendien wordt bij nestbezoeken heel wat omzichtiger te werk gegaan dan tijdens het schudden van ganzeneieren (Henk Castelijns).

jaar	man	vrouw	%man	n
1995	24	26	48,0	50
1996	37	42	46,8	79
1997	49	37	57,0	86
1998	54	49	52,4	103
1999	41	31	56,9	72
2000	35	33	51,5	68
2001	62	46	57,4	104

Tabel 1: sexratio van jonge Bruine Kiekendieven vastgesteld tijdens het ringen in Zeeland in de periode 1995-2000.

In 31 tijdens de eifase gecontroleerde nesten werden gemiddeld 4,9 eieren gelegd (s=0,81) en uit 58 tijdens de jongenfase gecontroleerde nesten vlogen gemiddeld 3,8 (s=0,98) jongen uit. In totaal werden 126 jongen geringd. Ook in 2001 was er bij de geringde jongen weer een mannenoverschot (tabel 1).

In een nest op het Schor Ouden Doel (Verdronken Land van Saeftinghe) werd een merkwaardig getekend jong mannetje aangetroffen (zie foto). Het was het oudste jong uit een nest van vijf. De moeder had witte middelste staartpennen. De vogel was op het moment van ringen 34 dagen oud, het ei was gelegd op 10 april en de geboorte vond plaats op 15 mei. Op 12 juli werd hij voor het eerst vliegend waargenomen en op 17 augustus voor het laatst. Vrijwel dagelijks was de vogel nabij de nestplaats te zien maar op 20 juli was hij er één km van verwijderd (Jean Maebe).

Sperwer *Accipiter nisus*

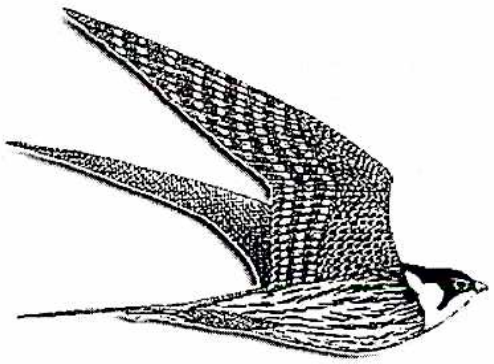
In 2001 werden 132 territoria van Sperwers opgespoord en 44 nesten gevonden. Het aantal broedparen voor geheel Zeeland bedroeg naar schatting 205-295. Of er nog sprake is van een werkelijke toename of dat de toename een gevolg is van intensiever onderzoek is niet duidelijk. In Midden Zeeuws-Vlaanderen, een gebied dat telkens in zijn geheel wordt onderzocht, is er sinds 1997 geen toename meer. Het aantal broedparen varieerde er van 12-15. In 1995 en 1996 was het aantal broedparen er met respectievelijk vijf en acht duidelijk lager.

De eerste eieren werden gemiddeld op 6 mei gelegd (n=14). Dat is drie dagen later dan gemiddeld. Het gemiddeld aantal eieren was met 4,7 (s=0,96 n=11) hoger dan het jaar daarvoor, maar over de gehele periode gezien vrijwel normaal. Dat geld ook voor het gemiddeld aantal jongen: 2,8 (s=1,01 n=21) normaal. Er werden 39 jongen geringd.

Boomvalk *Falco subbuteo*

In 2001 werden 27 Boomvalkparen opgespoord en werd van 16 paren het nest gevonden. Het aantal in Zeeland broedende Boomvalken wordt op 40-60 geschat. Uit onderzoek op de Bevelanden is gebleken dat evenals de andere in Zeeland broedende roofvogels ook Boomvalken een zeker plaatstrouw kennen. In twaalf van de 14 broedgebieden werd in de periode 1998-2001 ten minste in drie jaren gebroed en in de andere twee gebieden in twee van de drie jaren (Rozemeijer & Schipper 2001). Dit gegeven is van belang voor het opsporen van nesten in volgende jaren. Tezamen met het gegeven dat Boomvalken vrijwel steeds gebruik maken van kraaiennesten en de voorkeur geven aan het broeden op dijken met dubbele rijen vergemakkelijkt dit het opsporen van nesten aanzienlijk.

In 2001 werden slechts twee nesten in de eifase gecontroleerd: een nest met één en met vier eieren. In 2000 was er een nest met twee en een nest met drie eieren. Meer nestcontroles tijdens de eifase waren er niet. Het aantal controles tijdens de jongenfase bedraagt over de periode 1995-2001 32, waarvan 13 in 2001. Dat begint er op te lijken, te meer daar de controles plaats vinden in alle deelgebieden ten noorden van de Westerschelde waar Boomvalken zijn te verwachten. In Zeeuws-Vlaanderen wil het, op een enkele toevallige nestvondst na, maar niet lukken. Terwijl er wel degelijk Boomvalken broeden. Uit 13 nesten vloog een normaal gemiddeld aantal van 2,3 (s.=0,46) jongen uit. In twee nesten werden vijf jongen geringd, allen op Tholen.

Torenvalk *Falco tinnunculus*

In 2001 werden 285 broedparen van de Torenvalk opgespoord, waarvan in 160 gevallen ook het nest. Het aantal broedparen wordt geschat op 425-540.

Ook de Torenvalk startte gemiddeld wat later met de eileg: 1 mei tegen 26 april. De gemiddelden van 4,6 eieren (s=1,11 n=48) per legsel en 3,6 jongen (s=1,09 n=90) per gelukt nest waren normaal. De bezettingsgraad van nestkasten op Walcheren en in Zeeuws-Vlaanderen was laag. Op Tholen was de bezettingsgraad daarentegen gemiddeld. Mogelijk is dat geflatteerd omdat het aantal gecontroleerde kasten er eenderde lager was dan de jaren daarvoor (tabel 2 en 3).

Jaar →	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
aantal gecont kasten	12	17	17	20	24	28	22	29	27	24	26	23	22	26
succesvolle kasten	10	16	13	16	21	21	18	18	16	12	12	15	10	10
% kasten succesvol	83	94	76	80	88	75	82	62	59	50	46	56	46	39
broedsucces	5,2	4,1	4,0	4,2	3,8	4,1	3,5	3,9	4,5	3,9	3,9	3,9	3.8	3,8

Tabel 2: Broedsucces en aandeel succesvolle nesten van op Walcheren in nestkasten broedende Torenvalken.

Deelgebied	aantal kasten gecontroleerd				gelukt in %				gemiddeld aantal jongen				standaard afwijking			
Jaar →	98	99	00	01	98	99	00	01	98	99	00	01	98	99	00	01
Walcheren	26	23	22	26	46	56	46	39	3,9	3,9	3,8	3,8	0,78	1,00	1,32	0,60
Tholen	36	40	40	26	61	70	58	62	4,3	3,6	3,9	3,5	0,97	1,22	0,97	0,84
Midden Z-Vlaanderen	17	21	23	23	53	71	65	48	4,1	3,8	3,5	3,4	1,10	1,11	1,09	1,15

Tabel 3: Broedsucces bij de Torenvalk in drie deelgebieden in Zeeland in de periode 1998-2001.

Zeldzame soorten

In 2001 werden tijdens het broedseizoen Haviken (*Accipiter gentiles*) gezien bij het Veerse Meer en in het Markiezaat. In het Markiezaat was geen enkele indicatie voor broeden (Ray Teixeira). Mogelijk was bij het Veerse Meer sprake van een broedpaar (Gerald Rozemeijer & Niels de Schipper).

Een hybride grote valk voorkwam dat een Slechtvalkenpaar (*Falco perigrinus*) de nestkast bij de elektriciteitscentrale in Borssele in gebruik kon nemen. Pogingen dit misbaksel weg te vangen faalden helaas (Rozemeijer & de Schipper 2001).

Tijdens het broedseizoen werden geen Wespendieven (Pernis apivorus) of Blauwe Kiekendieven (*Circus cyaneus*) gezien.

Onderzoekswensen

De resultaten van nestcontroles invullen op nestkaarten. Nestkaarten (inclusief instructie!!) worden kosteloos door SOVON toegezonden, een telefoontje naar 024-6848111 of een email naar info@sovon.nl volstaat.

Habitat cultuurland zegt niet zoveel in Zeeland. Meer dan 80% van de binnendijkse gronden zijn dat in feite. Geef daarom het biotoop nauwkeuriger aan: bomenrij, windsingel om boomgaard, bomenweiland, bomendijk etc. Geef bovendien een exactere aanduiding van de broedplaats. Geef behalve de plaatsnaam ook de naam van de polder en in het geval de broedplaats zich op een dijk bevindt, geef dan de naam van de dijk of de namen van de aangrenzende polders.

Noteer bij kiekendieven de nesthoogte gemeten vanaf de grond en geef aan of er water onder het nest staat en/of heeft gestaan en zo ja hoeveel.

Dank

Dit verslag kon worden samengesteld dankzij enkele tientallen waarnemers die de moeite namen gegevens in te sturen. Zij worden in de lijst met medewerkers achter in dit rapport genoemd. Allen heel veel dank.

Literatuur

Altenburg W. Bruinenberg-Rinsma J., Wildschut P. & Zijlstra M. 1987. Colonization of a new area by the Marsh Harrier. Ardea 75: 213-220.

Bijlsma R.G. 1997. Handleiding Veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij Utrecht.

Castelijns in prep. Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* in Atlas van de Nederlands vogels Sovon.

Cramp S. & Simmons K.E.L. (eds) 1980. The birds of the Western Paleatric, Vol II. Oxford University Press, Oxford.

Dijkstra C & Zijlstra M. 1997. Reproduction of the Marsh Harrier Circus auruginosus in recent reclamations in the Netherlands. Ardea 85: 37-50.

Rozemeijer G.T. & Schipper N. de. 2001. Broedonderzoek op Noord- en Zuid-Beveland. Roofvogelwerkgroep De Bevelanden. Eigen uitgave.

Rozemeijer G.T. 2002 Terugmeldingen van geringde nestjonge roofvogels. Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland. Roofvogelwerkgroep Zeeland/Vogelbescherming regio Delta/West Brabant.

Bijlage 1. Aantal broedparen en aantalschattingen van roofvogels in Zeeland per deelgebied in de periode 1995-2001. Nst aantal nestvondsten, ter aantal territoria inclusief nestvondsten en min, max respectievelijk minimaal en maximaal aantal geschatte broedparen.

Deelgebied		Buizerd				Bruine Kiekendief				Sperwer				Boomvalk				Torenvalk			
naam		nst	ter	min	max	nst	ter	min	max	nst	ter	min	max	nst	ter	min	max	nst	ter	min	max
Grevelingen	gre	1	1	2	2	6	6	15	20	1	1	2	4	0	0	0	1	0	0	3	6
Duiveland	dui	2	2	4	8	8	8	8	10	2	2	5	10	1	1	2	5	2	2	20	30
Schouwen	sch	1	1	4	6	5	5	5	8	0	0	5	15	2	2	2	5	3	3	20	30
St Philipsland	phi	1	1	2	3	7	7	8	10	0	0	4	7	0	0	1	2	0	0	10	15
Tholen & Rammegors	tho	3	3	6	8	8	8	10	15	3	3	10	15	2	2	4	6	20	20	35	45
Oosterschelde	os	0	0	0	0	2	3	3	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Noord-Beveland	nbe	10	11	11	12	8	10	10	11	4	10	12	15	1	2	2	3	14	19	20	25
Veerse Meer	vee	3	5	5	5	11	12	12	15	1	2	5	6	0	1	1	1	0	0	3	6
Markiezaat	mar	2	2	2	3	11	13	13	15	0	0	2	3	0	0	0	0	1	1	3	5
Walcheren	wal	4	5	8	12	5	5	5	8	4	11	20	35	4	5	8	10	10	11	30	40
Zuid-Beveland	zbe	17	21	23	25	36	50	50	52	6	26	30	40	3	6	7	8	46	70	75	85
Hals Zuid-Beveland	hzb	8	10	10	10	15	26	26	28	3	6	10	20	1	2	2	3	19	30	35	40
Westerschelde	ws	0	0	0	0	13	13	17	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
West Z-Vlaanderen	wzv	3	6	10	13	13	30	40	45	3	4	25	35	1	3	4	6	11	25	50	70
Midd Z-Vlaanderen	mzv	10	13	13	13	18	18	18	18	10	15	15	15	0	1	1	1	17	26	26	26
Oost Z-Vlaanderen	ozv	10	23	25	40	59	59	65	70	7	52	60	75	1	2	6	9	17	78	90	120
Totaal 2001		75	104	125	160	225	273	305	350	44	132	205	295	16	27	40	60	160	285	420	545

Bijlage 2. Broedbiologische gegevens van roofvogels in Zeeland in de periode 1995-2001.

Jaar	Eerste Ei						Aantal eieren			Aantal eieren per nest								Aantal jongen			Aantal jongen per nest						Ring	Nestk
	min	p25	p50	p75	max	n	gem	std	n	1	2	3	4	5	6	7	8	gem	std	n	1	2	3	4	5	6	n	n
Bruine Kiekendief																												
1995	13-4	23-4	24-4	30-4	9-5	18	4,4	1,50	18	-	1	6	4	-	6	1	-	2,8	0,99	24	2	6	12	2	2	-	37	49
1996	11-4	16-4	24-4	29-4	13-5	20	3,6	0,74	13	-	1	4	7	1	-	-	-	3,5	1,41	32	4	4	6	11	5	2	109	42
1997	8-4	21-4	24-4	28-4	21-5	30	4,7	1,17	23	-	2	1	5	11	3	1	-	3,8	0,95	40	-	3	14	14	8	1	122	46
1998	5-4	19-4	22-4	24-4	31-5	31	5,0	1,27	26	-	1	3	3	9	9	-	1	3,6	1,08	43	1	4	19	9	9	1	122	43
1999	7-4	16-4	19-4	26-4	13-6	30	5,0	0,87	28	-	-	1	7	13	6	1	-	3,3	1,11	44	4	4	17	13	6	-	92	55
2000	6-4	14-4	20-4	29-4	27-5	28	4,7	0,97	25	-	-	3	8	8	6	-	-	3,4	1,19	35	2	8	6	13	6	-	91	78
2001	29-3	10-4	16-4	26-4	16-5	37	4,9	0,81	31	-	-	1	8	14	8	-	-	3,8	0,98	58	1	3	17	24	11	2	126	93
totaal	**29-3**		**22-4**		**13-6**	**194**	**5,8**	**1,13**	**133**	-	**5**	**19**	**42**	**56**	**38**	**3**	**1**	**3,5**	**1,12**	**276**	**14**	**32**	**91**	**86**	**47**	**6**	**699**	**406**
Sperwer																												
1995	27-4	-	2-5	-	18-5	3	4,0	0,63	5	-	-	1	3	1	-	-	-	4,0	0,63	5	-	-	1	3	1	-	9	10
1996	18-4	-	27-4	-	3-5	4	5,0	-	5	-	-	-	-	5	-	-	-	3,8	0,83	4	-	-	2	1	1	-	14	9
1997	21-4	23-4	2-5	11-5	21-5	8	4,1	1,00	13	-	1	2	6	3	1	-	-	3,3	1,00	10	-	3	2	4	1	-	19	22
1998	28-4	29-4	6-5	7-5	16-5	7	4,1	1,10	9	-	-	4	1	3	1	-	-	3,3	0,98	16	1	1	8	4	2	-	15	17
1999	18-4	29-4	4-5	5-5	15-5	7	5,0	0,53	7	-	-	-	1	5	1	-	-	2,9	1,28	19	4	2	6	5	2	-	25	17
2000	25-4	30-4	3-5	12-5	17-5	11	3,8	1,51	13	1	-	6	2	2	1	1	-	3,1	1,24	20	1	7	6	3	2	1	34	27
2001	24-4	4-5	6-5	16-5	29-5	14	4,7	0,96	11	-	-	1	3	6	-	1	-	2,8	1,01	21	1	8	8	2	2	-	39	29
totaal	**18-4**		**3-5**		**29-5**	**54**	**4,3**	**1,13**	**63**	**1**	**1**	**14**	**16**	**25**	**4**	**2**	**-**	**3,1**	**1,14**	**95**	**7**	**21**	**33**	**22**	**11**	**1**	**155**	**131**
Buizerd																												
1995	-	-	-	-	-	-	3,0	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1,7	0,47	3	1	2	-	-	-	-	-	10
1996	-	-	-	-	-	-	1,0	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2,0	-	1	-	1	-	-	-	-	2	5
1997	2-4	-	10-4	-	14-4	3	2,0	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	3,0	-	3	-	-	3	-	-	-	5	11
1998	29-3	-	1-4	-	19-4	3	3,0	-	4	-	-	4	-	-	-	-	-	2,4	0,48	14	-	9	5	-	-	-	5	10
1999	31-3	-	-	-	5-4	2	3,5	0,50	2	-	-	1	1	-	-	-	-	2,0	0,71	8	2	4	2	-	-	-	5	11
2000	31-3	5-4	6-4	9-4	12-4	7	2,8	0,37	6	-	1	5	-	-	-	-	-	2,0	0,79	21	5	11	4	1	-	-	16	43
2001	18-3	1-4	7-4	13-4	29-4	21	2,2	0,72	11	2	5	4	-	-	-	-	-	1,9	0,74	42	14	19	9	-	-	-	39	61
totaal	**18-3**		**5-4**		**29-4**	**36**	**2,5**	**0,76**	**26**	**3**	**7**	**15**	**1**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2,0**	**0,73**	**92**	**22**	**46**	**23**	**1**	**-**	**-**	**72**	**151**
Torenvalk																												
1995	-	-	-	-	-	-	4,0	1,27	29	2	1	6	7	11	2	-	-	4,0	1,09	33	-	3	8	10	10	2	88	23
1996	-	-	28-4	-	-	1	4,2	0,90	18	1	-	-	11	6	-	-	-	4,3	0,89	31	1	-	2	16	11	1	96	52
1997	13-4	27-4	1-5	6-5	15-5	17	4,5	0,80	33	-	-	4	11	16	2	-	-	3,9	0,85	53	-	1	19	18	15	-	99	61
1998	30-3	19-4	24-4	29-4	9-5	32	4,9	1,11	35	-	2	3	2	18	10	-	-	4,1	1,06	70	-	4	18	22	20	6	128	57
1999	3-4	19-4	24-4	2-5	17-5	49	5,1	0,65	43	-	-	1	4	28	10	-	-	3,4	1,01	81	3	11	28	30	8	1	196	87
2000	11-4	21-4	28-4	5-5	28-5	76	4,8	1,02	116	1	4	4	31	52	22	2	-	3,7	1,11	135	5	14	38	44	29	5	327	166
2001	8-4	22-4	1-5	8-5	26-5	55	4,6	1,11	48	1	1	4	15	19	7	1	-	3,6	1,09	90	2	13	19	39	15	2	239	98
totaal	**30-3**		**26-4**		**28-5**	**230**	**4,7**	**1,04**	**322**	**5**	**8**	**22**	**81**	**150**	**53**	**3**	**-**	**3,8**	**1,05**	**493**	**11**	**46**	**132**	**179**	**108**	**17**	**1173**	**544**
Boomvalk																												
1995	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1996	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
1997	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,0	1,00	2	1	-	1	-	-	-	3	1
1998	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,5	0,50	2	-	1	1	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,6	0,86	8	1	2	4	1	-	-	-	15
2000	15-6	-	17-6	-	25-6	4	2,5	0,50	2	-	1	1	-	-	-	-	-	2,1	0,83	7	2	2	3	-	-	-	8	12
2001	9-6		9-6		10-6	2	2,5	1,50	2	1	-	-	1	-	-	-	-	2,3	0,46	13	-	9	4	-	-	-	5	12
totaal	**9-6**	**-**	**12-6**	**-**	**25-6**	**6**	**2,5**	**1,29**	**4**	**1**	**1**	**1**	**1**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2,3**	**0,75**	**32**	**4**	**14**	**13**	**1**	**-**	**-**	**16**	**45**

Uit 't veld

Smelleken laat zich niet kisten *Niels de Schipper*

Op een mooie winterse dag met sneeuw trok ik er op uit voor een rondje vogelen op Schouwen-Duiveland, waar altijd wel iets leuks te zien is. Op mijn gemakje reed ik met de auto door de polders van Zonnemaire. Waar vlak voor mij uit de slootkant een Smelleken opvloog, die vrijwel direct een Graspieper uit de lucht plukte en 25 meter van de weg landde om hem op te peuzelen. Ik reed er voorzichtig naar toe met de camera in de aanslag en begon foto`s maken. Opeens begon het Smelleken zijn prooi af te schermen, waarna twee seconden later een Torenvalk op de prooi dook. Een kort luidruchtig gevecht volgde en de Torenvalk blies na een seconde of vijftien de aftocht. Het Smelleken kon alsnog zijn buikje vol eten en ik kon een nieuw rolletje in de camera doen.

Bruine Kiekvrouwtjes met kleine voetjes *Henk Castelijns*

Tijdens het ringen van twee jonge Bruine Kiekendieven van 23 en 29 dagen oud op 16 juni 2000 aan de Vlaamse Kreek nabij Hulst kon maar moeilijk onderscheid worden gemaakt tussen man en vrouw. Op basis van de klauwgrootte van 72 en 75 mm zou het om twee mannetjes gaan en zouden ze derhalve met 9 mm ringen moeten worden geringd. Immers volgens de Handleiding Veldonderzoek Roofvogels van Bijlsma zouden mannetjes vanaf hun 19-de levensdag een maximale klauwlengte hebben van 78 mm en vrouwtjes een klauwlengte van ten minste 78 en meestal zelfs 80 mm. Toen ik de ringen gesloten had, viel het me op dat de ring bij het jong met de 75 mm grote klauw aan de krappe kant was. Het gewicht bracht uitkomst. Het jong met de 72 mm klauw woog 640 gram en was daarom een mannetje en het jong met de 75 mm grote klauw had met 725 gram een vrouwtjesgewicht. Daarvan is namelijk sprake vanaf 700 gram. Daarom verving ik de 9 mm ring door een ring met een diameter van 11 mm. Voor de zekerheid controleerde ik precies één week later de klauwen van de beide jongen weer. Ik mat toen 73 en 75 mm terwijl ze 668 en 718 gram wogen.

Tot mijn verbazing was een jaar later op dezelfde locatie het onderscheid tussen man en vrouw weer niet op basis van de klauwgrootte te maken. De 21, 22 en 26 dagen oude jongen hadden nu klauwen van 75, 69 en 71 mm. Omdat deze keer de gewichten met 516, 478 en 536 gram niet onderscheidend waren, besloot ik de pootdikte (in vaktermen de laterale tarsus) op te meten. Als je deze maat kent, kan je alleen al op basis daarvan besluiten welke ringmaat je neemt. Ik stelde achtereenvolgens 8,6, 7,5 en 7,7 mm vast en ringde daarom met achtereenvolgens 11, 9 en 9 mm. Zo zie je maar domweg de tabellen opvolgen is niet de altijd de juiste weg.

Moddervette en schrale Torenvalken *Henk Castelijns*

In het voorjaar van 2001 ringde ik zoals gebruikelijk weer de nodige nestjes met jonge Torenvalken en zoals het hoort, werden tijdens het ringen zoveel mogelijk biometrische gegevens opgenomen. In een nestkast in de Verdronken Polder nabij Philippine trof ik vier moddervette jonge Torenvalken aan. In totaal zat er 1280 gram aan Torenvalk in de kast. De gewichten van de jongen waren 308, 312, 318 en 342 gram (gemiddeld 320 gram)! Bij twee jonkies waren de kroppen half vol, bij de andere twee waren ze leeg. Een halfvolle Torenvalkkrop staat voor circa 20 gram. Afgaande op de vleugellengten waren ze op de dag van ringen 26-27 dagen oud en was het eerste ei gelegd op 12 april.

Op een andere plaats, in een nestkast bij het voormalige Fort Ferdinandus, zaten vijf jongen met een totaal gewicht van 1033 gram. De gewichten bedroegen 165, 186, 207, 207 en 268 gram (gemiddeld 207 gram). De kroppen waren leeg. Deze jongen werden geringd op 18 juni en varieerden in leeftijd van 21-26 dagen oud. Zij kropen uit eieren die werden gelegd vanaf 18 april.

In de Handleiding Veldonderzoek Roofvogels vermeldt Bijlsma gewichten voor jonge Torenvalken. Jongen van 21-26 dagen zouden 213-261 wegen en jongen van 26-27 dagen 219-252 gram. De jongen bij het Voormalige Fort Ferdinandus waren dus aan de schrale kant, maar op de twee kleinste na bepaald niet ondervoed, die in de Verdronken Polder waren alle vier moddervet. Bij nacontrole bleek overigens dat alle jongen normaal uitvlogen.

Slechtvalk komt om in het verkeer *Rinus van 't Hof*

Bekend is dat de Slechtvalk een algemene overwinteraar is geworden in het Deltagebied. Zo ook op Schouwen Duiveland waar ze 's winters op verschillende locaties zijn te bewonderen. Een van die plaatsen is de 56 m hoge Dikke Toren van Zierikzee. Hier wordt sinds de winter van 1998/1999 jaarlijks een pleisterende valk waargenomen, de eerste winter een adult vrouwtje, de tweede winter een adult mannetje en de laatste winter, de winter van 200/01, wederom een adult vrouwtje. Waarnemingen met uitgebreide prooilijsten werden al eerder beschreven (zie onder andere bijdragen van Van den Ende in de jaarverslagen van 1999 en 2000). Afgelopen winter kwam ik erachter dat de valk langs de Oosterschelde-kustlijn joeg en dan meestal tijdens hoogwater wanneer duizenden steltlopers op de slikplaten verbleven. Vooral de Cauwers- en Kisters Inlagen, de Zuidhoek Inlagen, Stelletje, Noord- en Zuidbout, het Krekengebied Ouwerkerk en de Slikken van Viane waren favoriet. Prooien werden vaak meegenomen naar de Dikke Toren.

Op 6 maart kreeg ik te horen dat dit Slechtvalkvrouwtje dood was gevonden. Op de Slikken van Viane had ze een Scholekster geslagen, was ermee over de zeedijk gevlogen en werd onderaan de dijk op de Oostersteinweg door een auto geschept. Daar werd ze later dood in de berm gevonden, met de prooi nog in de klauwen. Ze was ongeringd. De vindplaats was zo'n acht kilometer van de Dikke Toren verwijderd.

Terugmeldingen van geringde nestjonge roofvogels

Gerald Rozemeijer

Van de circa 325 nestjonge geringde roofvogels in 2000 en 2001 op de Bevelanden is tot op heden van ongeveer 7% een terugmelding ontvangen (tabel 1). Voor Zeeuws Vlaanderen, gerekend vanaf 1995, ligt dit percentage met 3,3 % (n=909) duidelijk lager. Dat komt vooral omdat er daar relatief veel (357) Bruine Kiekendieven zijn geringd waarvan er tot nu toe maar zes zijn teruggemeld (tabel 2). Alhoewel er uit de huidige gegevens (nog) niet al teveel conclusies kunnen worden getrokken, roofvogels kunnen immers een hoge leeftijd bereiken, heb ik toch getracht een aantal opvallende zaken samen te vatten.

De Torenvalk is veruit het meest geringd en het aantal terugmeldingen van deze soort is dan ook het grootst. Niet het minst door de hoge dichtheid van deze soort in Zeeland en de vaak makkelijk te bereiken nestlocatie. Gelet op de gegevens vermeldt in tabel 1 is de meest voorkomende doodsoorzaak het verkeer. Niet vreemd gezien zijn het veelvuldig voorkomen langs snelwegen waar de muizenrijke wegbermen bejaagd worden. Het verkeer is in circa 37% (n=24) de doodsoorzaak.

Soort	Ringdatum	Ringplaats	Vindplaats	Vinddatum	Oorzaak	Km
Buizerd	04-06-2000	Wissenkerke	Rozenburg (ZH)	03-05-2001	Verkeer	46
Sperwer	30-06-2001	Biezelinge	's-Heer Abtskerke (Zld)	06-08-2001	Tegen raam gevlogen	6
Sperwer	14-07-2001	Kamperland	Kortgene (Zld)	27-01-2002	Tegen raam gevlogen	7
Torenvalk	10-06-2000	Kapelle	Montfoort (Utr)	19-10-2000	In gebouw gevlogen	94
Torenvalk	10-06-2000	Wemeldinge	Rozenburg (ZH)	04-09-2000	Verkeer, later gelost	102
Torenvalk	10-06-2000	Kattendijke	Middelburg (Zld)	26-02-2001	Onbekend	23
Torenvalk	23-06-2000	Nieuwdorp	Dreischor (Zld)	17-01-2001	Onbekend	34
Torenvalk	24-06-2000	's-Heer Arends-kerke	Den Osse (Zld)	06-02-2001	Verkeer	26
Torenvalk	24-06-2000	Yerseke	Zundert (NBr)	28-10-2000	Verkeer	44
Torenvalk	24-06-2000	Nisse	Schoorl (NH)	19-06-2001	Gepakt door roofvogel	151
Torenvalk	08-07-2000	Borssele	Kieldrecht (België)	15-09-2000	Verkeer	32
Torenvalk	11-06-2001	Kwadendamme	Kwadendamme (Zld)	25-06-2001	Verzwakt	0
Torenvalk	11-06-2001	Kapelle	's-Gravenpolder (Zld)	25-07-2001	Verdronken	5
Torenvalk	11-06-2001	Wemeldinge	Wolphaartsdijk (Zld)	15-12-2001	Onbekend	12
Torenvalk	23-06-2001	Wemeldinge	A-58 Nieuwland (Zld)	10-11-2001	Verkeer	22
Torenvalk	23-06-2001	Kloetinge	Neerpelt (België)	09-10-2001	Onbekend	108
Torenvalk	23-06-2001	Kruiningen	Drachten (Fr)	24-11-2001	Gevangen en gelost	231
Torenvalk	30-06-2001	Kamperland	Wolphaartsdijk (Zld)	08-12-2001	Verkeer	5
Torenvalk	14-07-2001	Heinkenszand	Rosmalen (NB)	01-09-2001	Verdronken	113

Tabel 1: Terugmeldingen van in 2000 en 2001 geringde nestjonge roofvogels in Noord en Zuid-Beveland

Uiteraard is de kans op een terugmelding van een dode Torenvalk langs een (snel)weg aanzienlijk groter dan het vinden en terugmelden van een vogel die door ziekte is doodgegaan. Doodsoorzaak nummer twee is verdrinking. Bij ruim 15% van de terugmeldingen werd dit als doodsoorzaak op gegeven. Daarnaast werd in twee gevallen gemeld dat de Torenvalk gepakt was door een andere roofvogel.

De gemiddeld afgelegde afstand is circa 60 km (n=32), met uitersten van 1-247 km. De soort vertoont gezien de terugmeldingen meer dispersie dan trek. Echter, een bijzondere terugmelding kwam uit Gorliz, Spanje. Een door Rinus van 't Hof in 2000 geringde Torenvalk werd 114 dagen na het ringen doodgeschoten aangetroffen. Hij had een afstand afgelegd van 1073 km.

Voor Torenvalken lijkt de Westerschelde een hindernis te zijn. Het merendeel van de terugmeldingen van de in Zeeuws Vlaanderen geringde jonge Torenvalken komt namelijk uit zuidelijke richting. De vogels uit de Bevelanden lijken voornamelijk naar het noorden te vliegen. Juveniele (onervaren) vogels worden het meest

teruggemeld. Pas na meerdere jaren ringonderzoek zal deze conclusie kunnen worden bevestigd en gedegen onderzoek moet hiervoor als basis dienen.

Soort	Ringdatum	Ringplaats	Vindplaats	Vinddatum	Oorzaak	Km
Bruine Kiek	18-jun-1995	Hoek	Casablanca (Marokko)	04-03-1998	Geschoten	2173
Bruine Kiek	16-jun-1996	Hoek	Gravelines (Frankrijk)	04-08-1996	Draadslachtoffer	121
Bruine Kiek	23-jun-1996	Hulst	Pas de Calais (Frankrijk)	26-08-1996	Draadslachtoffer	175
Bruine Kiek	20-06-1997	Saeftinghe	Doel (België)	09-06-2000	Gewond, geschoten	4
Bruine Kiek	20-06-1997	Saeftinghe	Emmadorp (Zld)	11-02-2001	Verkeer	6
Bruine Kiek	27-06-1997	Saeftinghe	St Germain de Maren-cennes (Frankrijk)	01-09-1997	Onbekend	690
Sperwer	21-06-1997	Hoek	Boekhoute (België)	14-06-1999	Onbekend	11
Sperwer	21-06-1997	Hoek	Westkappelle (Zld)	15-10-1998	Verkeer	35
Sperwer	21-06-1997	Hoek	Assenede (België)	26-11.1999	Gevangen en gelost	12
Sperwer	22-06-1997	Philippine	Terneuzen (Zld)	03-08-2000	Onbekend	7
Sperwer	23-06-1998	Sas van Gent	St Laureins (België)	12-02-1999	Tegen raam gevlogen	20
Sperwer	25-06-1999	Braakman	St Laureins (België)	17-08-1999	Gevangen en gelost	19
Sperwer	03-07-1999	Hoek	Hulste (België)	16-10-2001	Gevangen en gelost	62
Sperwer	03-07-1999	Hoek	Assenede (België)	11-08-1999	Tegen raam gevlogen	12
Sperwer	05-07-1999	Sas van Gent	St Laureins (België)	30-09-1999	Gevangen en gelost	19
Sperwer	26-06-2000	Sas van Gent	Assenede (België)	13-09-2000	Gevangen en gelost	3
Sperwer	26-06-2000	Sas van Gent	Zaffelare (België)	04-08-2000	Gevangen en gelost	12
Torenvalk	21-06-1997	Philippine	Braakmanpolder (Zld)	02-09-1997	Verkeer	1
Torenvalk	21-06-1997	Braakmanpolder	Hautot-Sur-Mer (Frankrijk)	10-01-1998	Verzwakt	247
Torenvalk	27-mei-1998	Philippine	Sinoutskerke (Zld)	02-02-1999	Gepakt door kat	24
Torenvalk	27-mei-1998	Philippine	Hoek (Zld)	17-10-2000	Verkeer	2
Torenvalk	04-06-1998	Hoek	Watervliet (België)	10-02-2001	Gevangen en gelost	11
Torenvalk	04-06-1998	Hoek	Watervliet (België)	06-01-1999	Gevangen en gelost	11
Torenvalk	04-06-1998	Terneuzen	Sas van Gent (Zld)	17-08-2000	Verkeer	9
Torenvalk	16-06-1998	Philippine	Boekhoute (België)	03-02-2001	Gevangen en gelost	5
Torenvalk	16-06-1998	Philippine	Deurne (NBr)	23-04-1999	Verdronken	145
Torenvalk	29-mei-1999	Wuyckhuisepolder	Den Hoorn, Texel	06-08-1999	Gepakt door roofvogel	201
Torenvalk	09-06-1999	Philippine	Watervliet (België)	12-11-1999	Gevangen en gelost	8
Torenvalk	12-06-1999	Hoek	Lissewege (België)	05-01-2000	Trein	41
Torenvalk	23-06-1999	Hengstdijk	Zomergem (België)	10-03-2001	Onbekend	39
Torenvalk	12-06-2000	Terneuzen	Rilland (Zld)	09-11-2001	Gevangen en gelost	25
Torenvalk	18-06-2000	Koewacht	Oude Wetering (ZH)	07-07-2001	Verkeer	119
Torenvalk	18-06-2001	Axel	Koewacht (Zld)	28-07-2001	Verdronken	4

Tabel 2: Terugmeldingen van 1995 tot en met 2001 geringde nestjonge roofvogels in Zeeuws Vlaanderen

De Sperwer is een soort die inmiddels ook op (Zeeuwse) kleigronden expandeert (zie elders in dit jaarverslag). Van de zeven dood teruggemelde Sperwers is glas bij meer dan de helft de doodsoorzaak. De gemiddeld afgelegde afstand is slechts 17 km met uitersten van 3 - 62 km (n=13). De meeste (jonge) Sperwers verwijderen zich niet verder dan 10–20 kilometer van hun geboorteplaats. De soort vertoont gezien de terugmeldingen ook hier meer dispersie dan trek. Trek betekent immers verplaatsingen tussen broed- en overwinteringsgebieden op voorspelbare tijden van het jaar en met voorspelbare richtingen. De mortaliteit is het grootst in de periode augustus tot en met oktober. Een periode waarin de jongen zelfstandig worden en in korte tijd de kunst van het jagen onder de knie moeten krijgen.

Van de Bruine Kiekendief zijn tot heden weinig terugmeldingen ontvangen: zes uit Zeeuws Vlaanderen. Toch zijn er in de periode 1995-2001 maar liefst 699 Bruine Kiekendiefjes in Zeeland geringd. In tegenstelling tot de Sperwer en de Torenvalk vertoont de Bruine Kiekendief wel duidelijk trek. Enkele weken na het uitvliegen van is de hoofdtrekrichting al duidelijk te onderkennen.

Kennelijk worden er in het zuiden van Europa nog steeds illegaal vele vogels afgeschoten. Getuige de twee meldingen van neergeschoten Bruine Kiekendieven uit Marokko en Frankrijk, waar de afgelegde afstand respectievelijk 2173 en 690 km van bedroeg. De oudste teruggemelde Bruine Kiekendief is 3 jaar en 8 maanden geworden.

Tot heden is er slechts 1 terugmelding van een Buizerd, waarvan er inmiddels in Zeeland totaal 72 zijn geringd. Het betrof een verkeersslachtoffer.

Medewerkers

Inventarisatiemedewerkers

Corstiaan Beeke, René Beijersbergen, Gerrit Blaauwendraat, Henk Bondewel, Luciën Boerjan, Hilda Bouma, Ron Brouwer, Marc Buise, Anton Bun, Huub Bun, Henk Castelijns, Jeroen Castelijns, Wannes Castelijns, Gerard van Daele, Oscar van Dorsselaer, Gijs van den Ende, Coos Ettema, Jos van Felius, Gerwin Geerste, Jan Goedbloed, André Hannewijk, Jan Hengst, Mark Hoekstein, Rinus van 't Hof, Alidas Janse, Eelco Janse, Rens Janse, Erik de Jonge, Mat Jongenelen, Adrie Joosse, Ralf Joosse, Piet de Keuning, Ab Klaassen, Sjak de Kock, Theo de Kuiper, Leen van Liere, Sander Lilipaly, Cees Luijsterburg, Johannes Luiten, Jean Maebe, Eddy Matthijs, Peter Meininger, Wim Meyer, Jan Meulmeester, Joop Millenaer, Koos Minnaar, Arjan Ovaa, Edwin Paree, Luud Persijn, Ad Polderman, Jaap Poortvliet, Rob Remmerts, Gerald Rozemeijer, Erik Sanders, Fred Schenk, Niels de Schipper, Piet Schipper, Pieter Simpelaar, Gerard Slob, Ted Sluijter, Alex de Smet, Co Smit, Cor Sol, Rob Strucker, Eddy Taelman, Ray Teixeira, Jos Tramper, Leo Tromper, Fred Twisk, Franklin Tombeur, Walter Van Kerkhoven, Peter Verkerk, Mario de Vlieger, Bram Vroegindewei, Jaco Walhout, Pieter Westerbeke, Petrus van 't Westeinde, Alex Wieland,, Wim de Wilde, Jan Willemse, Jeanet Wisse, Wim Wisse, Gerard Wösten, Pim Wolf, Titus Ysebaert en Awie de Zwart.

Ringers

Henk Castelijns, Rinus van 't Hof, Adrie Joosse en Gerard Slob

Regiocoördinatoren

Schouwen-Duiveland:	Rinus van 't Hof, Esdoornstraat 15, 4306 AG Nieuwerkerk, (0111) 64 33 43
Tholen:	Cees Luijsterburg, Groot Verréhof 19, 4691 LA Tholen (0166) 60 38 69 email: ceesltb@zeelandnet.nl
Bevelanden:	Gerald Rozemeijer,Blokjesplaat 37 4465 BE Goes (0113) 23 38 58
Walcheren:	Fred Twisk, Ellebooglaan 12, 4371 PT, Dishoek, (0118) 55 12 82 email: twisk@zeelandnet.nl
West Zeeuws-Vlaanderen:	Pieter Simpelaar, Langestraat 30, 4501 BS Oostburg (0117) 45 35 03 email: p.j.simpelaar@hccnet.nl
Oost Zeeuws-Vlaanderen:	Marc Buise, Zandstraat 34, 4561 SE Hulst (0114) 370244 email: mbuise@hetnet.nl

Coördinatoren Roofvogelwerkgroep Zeeland

Bescherming:	Ralf Joosse p.a. Regioconsulent Vogelbescherming Delta/West Brabant. Ravelijn de Groene Jager 5, Postbus 334, 4460 AS, Goes (0113) 23 00 75 email: aucuparia@zonnet.nl
Onderzoek:	Henk Castelijns, Marollenoord 10, 4553 CP Philippine (0115) 49 18 46. e-mail: castelijns@zeelandnet.nl.